

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

"בהעלותך את הנרות" – חנוכת הנשיאים והמנורה

לפרשת בהעלותך (על פי שיעורים של הרבנית שרון רימון והרב עזרא ביק)

פרחה מקשה היא, כמראה אשר הראה ה' את משה, כן עשה את המנורה" (פסוק ד'). תיאור זה הוא חלקי ביותר, ואינו מזכיר כמה וכמה פרטים של מעשה המנורה, כדוגמת כפתוריה וגביעיה. ובכלל, למה יש צורך באיזכור זה של מעשה המנורה, אשר פורט בפרשת תצוה.

נתחיל את עיוננו במקום הראשון בו מוזכרת המנורה - פרשת תרומה (שמות כ"ה-כ"ז), וליתר דיוק - פרשת שמן המאור. פרק כ"ה בספר שמות פותח בציווי של ה' לקחת תרומה למשכן (פסוקים א-ז). ציווי זה כולל את חומרי הגלם למשכן, וביניהם - "שמן למאור" (פסוק ו'); לאחר מכן, פרשת תרומה ממשיכה בתיאור מפורט של כלי המשכן. בסוף הפרשה, לאחר שהסתיים תיאור בניית הכלים, מופיע ציווי נוסף על הבאת השמן למאור

2. שמות כ"ז כ-כא:

וַיִּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. יִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ וְאֶתֶּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כִּתִּית לְמָאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד. בְּאֵהָל מוֹעֵד מִחוּץ לַפְּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אֶהְרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר לִפְנֵי ה' חֲקֵת עֹלָם לְדֹרֹתֵם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

ציווי זה מופיע שוב, כמעט מילה במילה, בספר ויקרא

3. ויקרא כד א-ד:

וַיִּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כִּתִּית לְמָאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד. מִחוּץ לַפְּרֹכֶת הָעֵדֻת בְּאֵהָל מוֹעֵד יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אֶהְרֹן מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר לִפְנֵי ה' תָּמִיד חֲקֵת עֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם. עַל הַמִּנְרָה הַסְּהָרָה יַעֲרֹךְ אֶת הַנְּרוֹת לִפְנֵי ה' תָּמִיד

פרשיות השמן מעוררות שלוש בעיות:

א. כאמור, פרשת תרומה פותחת בציווי להבאת חומרי הגלם למשכן, ובכללם מזכירה התורה במפורש "שמן למאור"; מדוע, אם כן, יש צורך בציווי נוסף, נפרד ומיוחד, על הבאת השמן? השאלה מחריפה לאור העובדה

הבעיות בפרשת המנורה

פרשת בהעלותך פותחת בציווי של משה לאהרן להדליק את המנורה, ובקיום הציווי על ידי אהרן

1. במדבר ח' א-ד:

וַיִּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהְרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנְּרוֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְרָה יֵאִירוּ שִׁבְעַת הַנְּרוֹת. וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהְרֹן אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְרָה הָעֵלָה נִרְתִּיָּהּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְרָה מִקְשָׁה זֶהָב עַד יָרֵכָה עַד פְּרָחָה מִקְשָׁה הוּא כְּמֵרָאָה אֲשֶׁר הִרְאָה ה' אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת הַמִּנְרָה.

פרשייה זו מעוררת מספר שאלות:

א. מה מקום ציווי הדלקה כאן, בין חנוכת המשכן על ידי הנשיאים בסוף הפרשה הקודמת לבין הטהרות הלויים והקרבתם לשרות בהמשך פרשת בהעלותך? אנחנו באמצע סיפור היסטורי של השלמת המחנה והכנת הסידורים של תפקיד המחנה והמשכן בתוכו לפני התחלת המסע לארץ ישראל. למה יש ציווי הלכתי בנוגע להדלקת המנורה באמצע הסיפור?

ב. דיני הדלקת המנורה כבר מבוארים במקומם, בפרשת תצוה. אכן, בפרשתינו יש חידוש הלכתי בנוגע לאופן ההדלקה - "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" - אך זה גופא קשיא - למה פרט הלכתי זה לא הובא במקומו הנכון?

ג. הפסוק מדגיש שאהרון עשה כפי אשר צווה (פסוק ג'). פסוק זה מחזיר אותנו לנרטיב הסיפורי, אך אין אנו מבינים את הקשר לסיפור. הלא אהרון קיים את דין זה, יש להניח, בכל יום בזמן ההדלקה ולא רק ביום הזה, בסוף חנוכת המשכן. אין שום צורך לכתוב שאהרון קיים דין זה, כמו שלא כתוב שהוא קיים את כל הוראות עבודת המשכן בספר ויקרא.

ד. מיד אחר הקביעה שאהרון קיים את המצווה, מוסיפה התורה - כאילו דרך אגב - תיאור של המנורה עצמה. "וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד

מסידור השולחן הוא הדלקת המנורה, המאירה על השולחן.

אולם, פירושו של הרשב"ם מעורר שני קשיים:

א. גם הבשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים הם חומרים מתכלים, שיש צורך להביאם פעמים נוספות, אך למרות זאת הם נזכרים רק בציווי הכללי, ולא בנפרד. אמנם בשמות (ל:כג) מצינו, לכאורה, ציווי נוסף ללקיחת בשמים. אולם, מהמשך הפרשייה מתברר שאין מדובר בציווי נוסף לאיסוף בשמים מן העם, אלא בציווי למשה לקחת את הבשמים שהעם תרם ולהשתמש בהם למשיחת המשכן וכליו (וכך גם מפרש האב"ע באותו הפסוק). בנוסף לכך, הלשון שנקטה שם התורה איננה לשון "צו" אלא "ואתה קח לך". לכן, נראה כי העובדה שהשמן הוא חומר מתכלה איננה מסבירה את כפילת הציווי בספר שמות.

ב. קשה לטעון כי הציווי על השמן והמנורה בויקרא מופיע רק אגב הציווי על השולחן: ראשית, אם מדובר בציווי משני, היה צריך לכותבו בקצרה. שנית (וזהו בעיה חמורה יותר) הציווי על המנורה מופיע לפני הציווי על השולחן, ולא סביר שהציווי המשני יופיע לפני הציווי העיקרי.

לכן, מציע הרבנית שרון רימון, שמטרת החזרות על פרשיית השמן היא הדגשת החשיבות המיוחדת של הבאת השמן. אבל אם כן מהי חשיבות זו? או במילים אחרות, מדוע התורה מעוניינת להדגיש את הבאת השמן? לשם מתן תשובה לשאלה זו, נעיין בפרשיות בשמות וביקרא על רקע הקשרן.

הדואליות של הדלקת המנורה

האחידות בלשונות הפתיחה של כל הציוויים בפרשת תרומה בולטת לעין:

ועשו ארון... וציפית אותו... (כ"ה י-יא)

ועשית עליו זר זהב (כ"ה י"ח)

ועשית שולחן (כ"ה כ"ג)

ועשית מנורת זהב (כ"ה ל"א)

ואת המשכן תעשה (כ"ו א')

ועשית את הקרשים (כ"ו ט"ו)

ועשית פרוכת (כ"ו ל"א)

ועשית את המזבח (כ"ז א)

ועשית את חצר המשכן (כ"ז ט)

כל הציוויים הללו פנו אל משה, ונקטו בלשון עשייה. וכפי שכבר ראינו לעיל, הציווי על שמן המאור שונה (שמות כ"ז כ):

"ואתה תצווה את בני ישראל ויקחו אליך שמן..."

שרק לגבי השמן, מבין כל החומרים המוזכרים בתחילת פרשת תרומה, קיים ציווי נוסף.

ב. כל הציוויים במשכן נאמרו בלשון "ועשית", מלבד הציווי על הבאת השמן, שנאמר בלשון "ואתה תצווה"?

ג. זוהי הפעם היחידה בכל התורה שנאמר ציווי בלשון זו, שהרי הלשון המצויה בציוויים של התורה היא "ויאמר ה' אל משה" או "וידבר ה' אל משה". ישנם מספר מקומות נוספים בהם ננקטה לשון ציווי - "צו את" (ויקרא ו:ב, כ"ד:ב, במדבר כ"ח:ב, ל"ד:ב, ל"ה:ב) אך הלשון שנקטה בפרשיית השמן, "ואתה תצווה", חריגה גם ביחס למקומות אלו. ולכן נשאלת השאלה מהו פשר החריגה בלשון הציווי?

ג. מדוע הציווי מופיע פעם נוספת, שלישית, בספר ויקרא?

הסברי הרשב"ם

את השאלה הראשונה ניתן לתרץ בכך שהשמן הוא חומר המתכלה עם השימוש בו; כיוון שכך, גם הבאת השמן איננה חד פעמית, ויש להביא מידי פעם בפעם שמן חדש. הציווי בתחילת פרשת תרומה מתייחס, אפוא, להבאת השמן לצורך הקמת המשכן והתחלת העבודה בו; לאחר מכן יש צורך בשמן נוסף, ולכך מתייחס הציווי בסוף בפרשת תרומה.

4. וכך הסביר זאת הרשב"ם (על שמות כ"ז כ):

'ואתה תצווה': למעלה הוא אומר 'דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה' - לפי שעה, לצורך המשכן; אבל כאן, שציווי זה לכל הדורות, לתת שמן למאור לכל שנה ושנה, לכך הוא אומר 'ואתה תצווה' - שינה הלשון, לפי שכל לשון צוואה לדורות היא. וכן הוא אומר בתורת כהנים ובספרי, כי כל לשון ציווי אינו אלא מיד ולדורות.

פירושו של הרשב"ם מתרץ גם השאלה השנייה - לשון הציווי החריגה מלמדת שיש כאן מצווה לדורות.

הרמב"ן מתייחס ללשון "ואתה תצווה", ואומר כי לא ניתן היה לנקוט בלשון "ועשית" לגבי השמן.

5. הרמב"ן (על שמות כ"ז כ):

"כי אין להם דרך לעשות אותו במדבר, רק אם היה אצלם משמרת"

אולם, התורה הייתה יכולה לנקוט בלשון "קח לך", כפי שנאמר לגבי הבשמים

6. שמות ל' כב-לח:

"ואתה קח לך בשמים ראש....ואתה קח לך סמים נטף ושחלת"

את השאלה השלישית מתרץ הרשב"ם בפירושו לספר ויקרא (כ"ד:ב), ולדעתו, הציווי על המנורה בספר ויקרא מופיע כציווי משני, אגב הציווי על סידור השולחן - חלק

הדלקת המנורה (בפרק כ"ד) נמצא רק לאחר הקדשת הכהנים (בפרק ח'), בניגוד למצב בספר שמות.

לסיכום, מטרת התיאור הכפול בשמות וביקרא היא, אפוא, ללמד על שני הפנים של הדלקת המנורה. מצד אחד, הכהנים מדליקים את המנורה כנציגי ישראל - זה הפן המתואר בשמות. מצד שני, הכהנים מתפקדים בהדלקת המנורה כנציגי הקודש - וזה הפן המתואר בויקרא.

אולם, הפרשייה בויקרא, שנועדה להדגיש את ההדלקה על ידי הכהנים כנציגי הקודש, פותחת דווקא באזכור והדגשת חלקו של העם, שהרי היא מתחילה במילים ב

"צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית..."

פתיחה זו חוזרת ומזכירה את חלקו של עם ישראל בהדלקת המנורה. ומסבירה הרבנית רימון, שייתכן שדווקא בספר המתאר את הקדשת הכהנים ותפקידיהם במשכן, והיוצר רושם כי אין מקום לעם בעבודות אלו, בוחרת התורה להזכיר את החלק שיש לישראל בעבודות הקודש: הכנת השמן והבאתו אל המשכן.

ועדיין נשאלות השאלות: מהי המשמעות של שתי הפנים בהדלקת המנורה? ומדוע מודגשת שותפות העם דווקא בהדלקת המנורה?
הרבנית רימון מציעה למצוא את התשובה לכך במדרש הבא

7. מדרש תנחומא פרשת בהעלותך סימן ב:

אמר הקב"ה למשה: אמור לישראל 'לא בשביל שאני צריך לאורכם אני אומר לכם להדליק נר, אלא בשביל לזכותכם ... בא וראה, כשאדם בונה בית והוא עושה חלונות בתוך ביתו, והוא מבקש שיהא האור נכנס, הוא עושה את החלונות צרות מבחוץ ורחבות מבפנים; למה? כדי שיהא האור נכנס מבחוץ ומאיר מבפנים. וכשבנה שלמה את בית המקדש לא עשה כן את החלונות, אלא צרות מבפנים ורחבות מבחוץ, כדי שיהא האור יוצא מבית המקדש ומאיר מבחוץ, שנאמר ויעש לבית חלוני שקופים אטומים (מלכים א' ו:ד), להודיעך שכולו אור ואינו צריך לאורה משלך, ולמה צויתי אתכם? בשביל לזכותכם, לכך נאמר בהעלתך את הנרות...

המדרש מבהיר שהדלקת המנורה איננה לצורך ה'. ה' איננו צריך שיאירו לו את ביתו אלא להפך - המקדש נבנה כך שאור ייצא מן המקדש ויאיר כלפי חוץ. על פי תפיסה זו, היינו מצפים שדווקא בהדלקת האור המיוחד הזה, המאיר החוצה, לא ישתתפו ישראל, והיא תבוצע רק על ידי הכהנים כנציגי הקודש (כפי שמוצגת הדלקת המנורה בספר ויקרא, כהדלקה על ידי נציגי הקודש).

כמו כן, זהו הציווי היחיד הפונה אל בני ישראל. נקודה זו מודגשת שוב בסיומה של הפרשייה (שמות כ"ז כ"א):

"יערוך אותו אהרן... חוקת עולם לדורותם מאת בני ישראל"

ומסבירה הרבנית רימון: המשכן נבנה על ידי משה, ומעובדה זו ניתן היה להסיק שאין לבני ישראל חלק בכך; כנגד תפיסה זו בדיוק יוצאת פרשיית שמן המאור. חלקם של ישראל הוא בהבאת השמן למאור באופן קבוע, כל השנה. משה אמנם בונה את המשכן - אך זו בנייה היא חד פעמית, ואילו עם ישראל משתתף במשכן באופן קבוע, על ידי הבאת השמן במשך כל השנה. על פי קריאה זאת, פרשיית "תצווה" מתארת אמנם את אהרן ובניו המעלים את הנרות, אך הדגש בפרשייה הוא דווקא על כך שההדלקה נעשית מן השמן שהביאו ישראל: הכהנים הם שליחי העם להדלקת המנורה באמצעות השמן שהעם תרם.

נקודה זו עולה גם מעיון בסדר הפרשיות בפרקי המשכן:

א. הציוויים על עשיית כלי המשכן (כ"ה:א-כ"ז:יט)

ב. הציווי על הדלקת המנורה (כ"ז:כ-כ"א)

ג. הציווי על הקדשת הכהנים ובגדיהם (כ"ח:א-כ"ט:לו)

הציווי על הדלקת המנורה על ידי הכהנים קודם להקדשתם, כלומר הכהנים נצטוו להדליק את המנורה עוד לפני שהיו מקודשים לכהונה. עובדה זו יכולה ללמדנו שהדלקת המנורה נעשית על ידי הכהנים כנציגי העם. הם מדליקים את המנורה בשם כל ישראל, אשר טרחו להכין את השמן בשביל המנורה. לסיכום, הציווי המיוחד על הבאת השמן נועד להדגיש את חלקו של עם ישראל בהדלקת המנורה, שהוא גם חלקו של העם במקדש, בכל הדורות.

פרשת השמן בספר ויקרא

הפרשייה בספר ויקרא זהה כמעט לחלוטין לפרשייה בספר שמות, אך דווקא על רקע הדמיון בולט ההבדל ביניהן בסיום הפרשייה: בשמות הסיום הוא "מאת בני ישראל" ואילו בויקרא הסיום הוא

"על המנורה הטהורה יערוך את הנרות לפני ה' תמיד"

בויקרא חסרה ההדגשה על חלקו של העם בשמן, ולעומת זאת מודגשת הטהרה של המנורה והעובדה כי המנורה נמצאת "לפני ה' תמיד". כלומר, בתיאור בויקרא יש דגש על עוצמת הקדושה של המנורה בהיותה לפני ה'. עובדה זאת יכולה להיות מוסברת, בכך שספר ויקרא עוסק בקדושה ובטהרה של המקדש, הנבדל מטומאות בני ישראל, וגם הדלקת המנורה מוצגת כחלק מן הקודש הזה; לפי תיאור זה, אם כן, הדלקת המנורה נעשית על ידי אהרן ובניו כנציגי הקודש. בהתאם לכך, הציווי על

חנוכת המזבח וחנוכת המנורה: תיאור חנוכת המשכן בספר במדבר מתייחס דווקא לשני הכלים הללו, בהם בא לידי ביטוי חלקו של העם במקדש. על פי כיוון זה היינו מצפים כי בספר במדבר יתואר חלקו של העם במנורה, אך עיון בפרשיית המנורה בספר במדבר צופן לנו הפתעה: רק חלקו של אהרן נזכר כאן, ולא חלקו של העם. והתשובה לכך היא שפרשת 'בהעלותך' מתארת את חנוכת המנורה, ולכן אין זה מעניינה להזכיר את הבאת השמן.

חלקו של אהרן בעבודת העם

בתחילת הפרשה יש רש"י מפורסם מאוד (שאמנם בכתבי היד של פירוש רש"י קטע זה לא מופיע, אך הרמב"ן מצטט אותו ומתייחס אליו)

8. רש"י על במדבר ח' ב:

'בהעלותך' - למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים? לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו; אמר לו הקב"ה 'חייך' שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות

חלישות דעתו של אהרן איננה ברורה, שהרי הוא הפועל העיקרי בכל עבודות המשכן; זאת ועוד - מדוע ה' מנחמו דווקא בנרות, והרי ניתן היה לנחמו בכל עבודות המשכן? מקורו של פרוש זה הוא במדרש

9. מדרש תנחומא, פרשת בהעלותך, סימן ה:

"בהעלותך" מה כתיב למעלה מן הענין? "ויהי ביום כלות משה... ויקריבו הנשיאים" (במדבר ז') ואחר כך "דבר אל אהרן בהעלותך", את מוצא למעלה י"א שבטים הקריבו ושבת לוי לא הקריבו... ואהרן לא הקריב עם הנשיאים, והיה אומר: 'אוי לי, שמא בשבילי אינו מקובל שבת לוי', אמר לו הקב"ה למשה: לך אמור לאהרן 'אל תתירא, לגדולה מזו אתה מתוקן'. לכך נאמר 'דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך': הקרבנות - כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות - לעולם אל מול פני המנורה, וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני - אינן בטלין לעולם...

מדרש זה מבין שיש קשר הדוק בין האמירה לאהרון לבין הקרבת הנשיאים את קרבנם בסוף פרשת נשא. המדרש מזהה "חלישות הדעת", מעין סוג של קנאה, בעובדה שאהרון לא נכלל בין הנשיאים, למרות היותו נשיא שבת הלוי. מדברי המדרש ניתן להבין מדוע חלשה דעתו של אהרן: הנשיאים הביאו את קרבנותיהם בהתנדבות ומתוך רצון טוב, כל נשיא הקריב כנציג של השבט שלו, ובזכות הקרבן השבט היה 'מקובל' לפני ה'. אהרן הרגיש כי אמנם הוא מקריב קרבנות רבים כחלק מעבודתו במשכן בתור הכהן הגדול, אך הוא מפסיד את הפן של הבאת קרבן כנשיא המביא קרבן על כל שבטו.

אולם, התורה בחרה להדגיש דווקא את חלקו של העם בהדלקת המנורה, המסמלת את האור המקדש היוצא ממנו ומשפיע על העולם שבחוץ, מכיוון שאורו של המקדש קשור אל העם בקשר הדוק, וללא ישראל המדליקים את המנורה - אורו של המקדש לא יכול להשפיע כלפי חוץ. כמו כן, מעשיהם של ישראל משפיעים על אורו של המקדש, שהרי חטאיהם פוגמים בקדושתו ובטהרתו של המקדש, ושמירת הקדושה במחנה ישראל כולו חיונית להשראת השכינה במשכן. לכן, **דווקא בכלי המבטא את השפעת אור המקדש כלפי חוץ, בוחר ה' להדגיש את חלקו של עם ישראל, המשפיע על קדושת המקדש על ידי מעשיו. כאשר ישראל שומרים על קדושת המחנה ומביאים שמן למאור - הם שותפים בהעלאת אור המקדש והפצתו כלפי חוץ.**

המנורה בפרשת בהעלותך - חלקו של העם בעבודת המשכן

כעת נשוב לפרשתנו. פרקים ז'-ח' בספר במדבר מתארים שלושה אירועים: חנוכת המזבח (על ידי קרבנות הנשיאים), הדלקת המנורה וטהרת הלויים. כלומר, לאחר חנוכת המזבח מתוארת חנוכת המנורה, ולאחר מכן טהרת הלויים. ונשאלת השאלה, הרי שלושה אירועים השייכים לחנוכת המשכן, ואם כן מדוע אירועים אלו מתוארים כאן, בספר במדבר, ולא בתיאור חנוכת המשכן, בספרים שמות וויקרא.

ומסבירה הרבנית רימון, שהתשובה לכך היא כי ספר במדבר מתאר את מסע העם במדבר כמחנה שהשכינה בתוכו ואת היחס שבין העם לבין משכן. כחלק מתיאור זה, מובא בספר במדבר תיאור של חנוכת המשכן מן הזווית של העם; קרבנות הנשיאים בחנוכת המזבח מייצגים את השותפות של העם בחנוכת המשכן. הקדשת הלויים מתוארת דווקא בספר במדבר, מפני שהלויים הם מחליפי הבכורות בעבודת המקדש, ובכך הם מהווים נציגים של העם במקדש.

נחזור כעת לשאלות ששאלנו בתחילת השיעור בדבר הקשר בין העלאת הנרות על ידי אהרן לבין רצף המאורעות בספר במדבר, ומדוע פרשיית הנרות מוזכרת כאן בפעם השלישית. לפי דברינו עד כה, אנו מבינים כי המנורה מיוחדת בכך שלשאלת יש חלק בהדלקתה, על ידי הבאת השמן.

למעשה, שותפותם של ישראל בעבודת המקדש באה לידי ביטוי בשניים מכלי המשכן:

א. במנורה - על ידי הבאת השמן

ב. במזבח - על ידי הבאת הקרבנות

ומסבירה הרבנית רימון, שאין זה מקרי שבספר במדבר, המתאר את היחס בין העם למשכן, מתוארות דווקא

פסוק זה מקביל לפסוק בויקרא, שמתאר איך נגלה ה' אל העם אחרי עבודת היום השמיני.

11. ויקרא ט', כ"ד:

"ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העלה ואת החלבים וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם".

גם פסוק הסיום בסוף פרשת נשא מתאר מפגש עם נוכחות השכינה, אך לא חזותי אלא שמעי – אחרי חנוכת המשכן, משה שומע את הקול מדבר אליו. שני הפסוקים מתארים התגלות, האחת באש והשני בתוכן, בנבואה, ובתורה.

בלי להכנס לשאלה המעשית איך ניהלו שני טקסי חנוכה, ובאיזה ימים, ומה בפועל היה הקשר והסנכרון ביניהם, אשר התורה אינה מסבירה ולו ברמז, אנו יכולים לסכם שיש שני מעמדים ושתי הגדרות לתפקיד המשכן.

- ספר ויקרא מתאר את המשכן כמקום לעבודות הקרבנות. נוכחות השכינה בתוך המשכן מצוין על ידי קבלת הקרבן, על ידי אש האוכלת את הקרבן.

- ספר במדבר מתאר את המכן כמקום התועדות עם ה' – "ונועדתי לך שמה" – ונוכחות השכינה בתוך המשכן מצוין על השמעת הקול לאזני משה.

אלו הם שני התפקידים של המשכן – מקום העבודה ומקום מפגש עם ה'.

ספר ויקרא – תורת הכהנים – עוסק במשכן כמקום הקרבת הקרבנות. ברור אם כן שגם טקס החנוכה מתמקד בכהנים. שבעת הימים שקדמו ליום השמיני הוקצו למילוי ידי הכהנים, ובמרכז היום השמיני נמצא אהרון המקריב.

בספר במדבר, המתאר את חנוכת המשכן כמקום התועדות עם השכינה, נמצא טקס אחר, אשר איננו תלוי במשרתי עליון המופרשים מעם ישראל והמקודשים. "ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי" (שמות כ"ט, מ"ג). בצורה מפתיעה, התורה מתאר את חנוכת פרשת נשא כאילו הנשיאים הם המקריבים בעצמם. למרות המניעה ההלכתית מזר להתקרב אל המזבח, אין איזכור מפורש לתיווך הכהנים בהקרבת הנשיאים. היה מקום לחשוב שכל נשיא הקריב את קרבנו בעצמו. למעשה, בניגוד לפרשת שמיני, שבה העם הם צופים פסיביים לעבודות הכהן, בפרשת נשא העם, על ידי ראשי המטות, הם שקדשו וחנכו את המשכן.

ומסביר הרב עזרא ביק, שזה קשור למטרה וליעד השונה של המשכן בספר במדבר. המשכן כמקום התועדות איננו מופרש ומוגן מעם ישראל. במוכן יותר עמוק, בסיס הקדושה של משכן ההתועדות הוא קדושת ישראל. בהגדרה, התועדות מצריכה שני צדדים. לכן, השלמת

כלומר, אהרן רצה להשתתף בחנוכת המשכן לא רק כנציג הקודש, אלא גם כחלק מן העם כנציגו של שבת לוי.

על פי הסברה של הרבנית רימון לעיל, ניתן להבין מדוע ה' ניחמו בהדלקת המנורה: הדלקת המנורה היא העבודה היחידה שניתנה לאהרן כנציג העם, עוד לפני הקדשתו לכהן. לכן, כאשר אהרן רוצה להיות שותף לחנוכת המשכן של העם, המנורה היא הכלי המתאים ביותר לבטא זאת. נמצאנו למדים, אפוא, שהדלקת המנורה מתאימה לספר במדבר כספר המייצג את עבודת העם, ואפילו אהרן לא מתפקד כאן כנציג הקודש, אלא כנציג העם.

נקודה מתאימה מאוד לדמותו של אהרן בתפיסתם של חז"ל כאדם המחובר אל העם. אהרן רוצה להשתתף בעבודת המקדש דווקא בחלק המייצג את כל העם: בתור כהן גדול הוא עובד במקדש כל הזמן כ"שלוחי דרחמנא, ואהרן רוצה להיות חלק גם מ"שלוחי דידן"; השילוב בין הקודש לבין העם מושג על ידי הדלקת המנורה.

ה"תשובה" של המדרש לאהרון היא שהדלקת המנורה היא דרך שבה הזכיר ה' לאהרון את מקומו החשוב – גדולה מזו של הנשיאים – בעבודת המשכן. על ידי ציווי הלכתי מסוים, ה' מדגיש לאהרון שההנהגה היום-יומית של המשכן תלויה רק בו. אבל המפרשים מאד התקשו בהסבר זה – האכן שכח אהרון שכל עבודת המשכן תלויות בו, יום יום ועבודתו?

כדי להבין את העניין, נחזור למעמד חנוכת המשכן. בתורה יש שני תיאורים עצמאים של חנוכת המשכן, אחד בספר ויקרא, שפסגתו ב"יום השמיני", כשאהרון מקריב, ואש יורד מן השמים, וכבוד ה' נראה אל בני ישראל (ויקרא, פרק ט'). השני, בספר במדבר, נפתח במילים "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן" (פרק ז', פסוק א'), ומתואר בו הקרבת הנשיאים את קרבנם. לכאורה, שני התיאורים חופפים בזמן – בערך תחילת חודש ניסן, אך אין דבר משותף לשניהם. בספר ויקרא אין נשיאים, ובספר במדבר אין כהנים, לא אהרון ולא בניו. גם הסיום שונה מאד. בספר ויקרא התהליך של שמונת הימים מסתיים בהופעה מרשימה של נוכחות שכינה, באש ובענן. גם בספר במדבר יש סיום החותם את טקס החנוכה – וזו בעצם ההוכחה שיש כאן טקס חנוכה – אך המתואר הוא פחות דרמטי. כשהתורה גומרת לסכם את הקרבת הנשיאים, נוסף פסוק אחד

10. שמות ז, פ"ט:

"ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפורת אשר על ארן העדות מבין שני הכרובים, וידבר אליו"

יסוד התהליך המתואר הוא שכל נשיא ונשיא הביא קרבן פרטי לו – גם אם הם לא הובדלו זה מזה בתוכנם. גם בתור נציגים, הנשיאים אינם מיצגים כגוף כולל את כלל ישראל, אלא כל נשיא יחיד מיצג כל יחיד בשבטו. ביום הראשון הקריב נחשון בן עמינדב – וקרבנו קערת כסף אחת וגוי'. ביום השני – ביום אחר, הקריב נתנאל בן צוער, וקרבנו הוא קרבנו, ורק אחרי בדיקת התיאור אני מגלה שהקרבנות זהים. התורה חוזרת על קרבן כל נשיא משום שכל הקרבה היא קרבן יחיד של אותו מקריב, בלי קשר לקודמו.

על פי הבנה זאת מסביר הרב ביק, שקרבנות המשכן הם קרבנות ציבור, כי העבודה היא עבודה אחת לכלל הציבור. אך המפגש עם ה', שמיעת הקול מדבר אליו, אישי ויחודי הוא. הקול שאדם שומע מדבר אליו, ורק אליו. כך הדגישה התורה, במה שנראה אחרת כמיותר, שבבא משה אל אהל מועד, הוא שמע את הקול – לא את הקול שנמצא שם – אלא את הקול מדבר אליו. השיחה היא אישית. עצם קדושת המשכן במובן זה נעשה על ידי הקרבת יחידים, שהם מיצגים את כל יחידים עם ישראל. נקודה זאת מתבססת גם על עצם החלוקה לשבטים. עם ישראל כציבור מקריב קרבנות התמיד. חלוקה לשבטים, הגם שכל שבט הוא ציבור גדול, כבר טומנת בה הדגשה על השונה, על האינדיבידואלי, על הפרט.

התשובה לאהרון התייחסה לנקודה הזאת. אכן, אין לאהרון תפקיד בהקרבה היחודית של כל נשיא ונשיא, של כל יחיד ויחיד. באה התורה והזכירה לו, בהעלותך את הנרות, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. הוראה סתומה זאת מתפרשת על ידי המפרשים (בהבדלים קטנים) כהוראה לכוון את כל שבעת הנרות לכוון אחד, אל מול פני המנורה – אור המנורה מכוון פנימה, אל הקנה המרכזי. תפקיד אהרון, כפי שמודגש בספר ויקרא, הוא להקים את יחודו ואחדותו של מי ששכן בבית ההוא. המנורה, על שבעת קניה, יש לה מרכז שהכל מכוון אליה. תפקיד אהרון כשהוא מדליק אינה להפיץ אור החוצה, אלא לכוון את האור פנימה, אל המרכז. וזה, מבטיח לו ה' בלשון המדרש, גדולה משלהם. תפקיד אהרון הוא לשמור ולהקים את הדגש האחדותי, האנטי-אינדיבידואלי, העומד בבסיס משכן העבודה שהוא חינוך בפרשת שמיני בספר ויקרא.

ממילא מובן התיאור החלקי של גוף המנורה. המנורה מקשה זהב. פירוש הביטוי, שהמנורה נעשתה מגוף זהב אחד, ואיננה מחוברת מחלקים. למרות שיש לה חלקים שונים, בכל זאת הכל הוא מקשה, עד ירכה, עד פרחא (רש"י – ולא נעשית אברים אברים ע"י חיבור). המנורה

הקמת המשכן במובן זה היה תלוי בנשיאים, נציגי העם. הקרבנות נקראים על שמם. להשראת השכינה של מעמד זה הוקדם מצוות שילוח הטמאים (פרק ה'), כי בסיס השכינה היא העם. במונחים שלנו, המשכן של ויקרא הוא מקדש; המשכן של במדבר דומה יותר לבית כנסת.

ומסביר הרב עזרא ביק, שנקודה זו בא לידי ביטוי בהמשך פרשתנו. משה מצוה לקחת את הלויים "מתוך בני ישראל". בהקרבת הלויים לפני ה', סומכים בני ישראל את ידיהם עליהם (ח', י'). אהרון מניף את הלויים לפני ה' "מאת בני ישראל" (ח', י"א). ה' מסביר שכל זה הוא בגלל שהלויים "נתונים נתונים המה לי מאת בני ישראל, תחת פטרת כל רחם בכור כל מבני ישראל (ט"ז). התורה מדגישה (כפי שכבר הופיע בפרשת במדבר) שבכורי בני ישראל שייכים לה', ועתה הלויים מחליפים אותם (י"ז-י"ח). בסיכום כתוב

12. במדבר ח' כ:

"ויעש משה ואהרון וכל עדת בני ישראל ללויים, ככל אשר צוה ה' את משה ללויים, כן עשו להם בני ישראל הלויים, שומרי המשכן, הם שלוחים של עם ישראל ונציגיהם, מחליפי בכור כל משפחה. אם המשכן היה מנוהל על ידי הבכורים, נציג כל משפחה בישראל, היינו מיד מבינים שהוא מנוהל על ידי כל העם. מסתבר, לפי התיאור בפרשתנו, שהלויים הם החלפה של הבכורים, ובמקומם, והם עצמם נתונים לעבודה זאת "מאת בני ישראל". כל זה בניגוד גמור להקדשת הכהנים, אהרון ובניו, בפרשת צו, אשר אין שם כל תפקיד לבני ישראל, והכהנים אינם נלקחים "מתוך" או "מאת" בני ישראל.

נחזור לשאלתנו. ומסביר הרב עזרא ביק, שאהרון צופה בחנוכת המשכן על ידי בני ישראל, על ידי הנשיאים מכל שבט, ולו אין מקום בטקס. ודאי שהוא מבין שהוא עומד במרכז משכן העבודה. אך עתה, בחנוכת משכן ההתועדות, באפשרות לשמוע את הקול מדבר אליו, מקומו נפקד לחלוטין. בלשון של רש"י – חלשה דעתו. וכי אין לו חלק בתוך עם ישראל המבסס את השכינה השוכן איתם ובתוכם? בקיצור – הגם אין לו חלק בתורה?

תשובת ה' היא הציווי "בהעלותך את הנרות" - שלך גדולה משלהם. אך עדיין איננו מבינים למה הדלקת הנרות היא התשובה.

מסביר הרב ביק, שאמנם הנשיאים מיצגים את עם ישראל. אך יש לשים לב שהנשיאים הם יחידים. קרבן כל נשיא מובא ומוקרב על ידו. לקרבן הזה יש, מבחינה הלכתית, מעמד של קרבן יחיד (עין זבחים דף ט:). זוהי הסבה, לדעתי, לחזרה הארוכה על קרבן כל נשיא ונשיא.

עצמה מסמלת את האחדות, את המגמה האנטי-אינדיבידואלית. אהרון, בהדלקתו "אל מול פני המנורה", מופקד על שמירת האחדות הזאת, כגורם מאזן, אם תרצו, למגמה הצנטריפוגלית של המשכן כמקום התועדות.

ומסביר הרב ביק, שציווי זה בא מיד אחרי הקרבת הנשיאים ולפני הקדשת הלויים. הניגוד איננו בין אהרון הכהן לעם ישראל – כי באמת ברור ומובן שאהרון עצמו הוא חלק מעם ישראל. הניגוד הוא בין אהרון כמופקד על כלל אחיד לבין העם כעשוי אברים אברים עם מדה מסוימת של חיבור. הלויים עצמם ינתנו לאהרון לכפר על בני ישראל (ח', י"ט). הלויים משרתים את המגמה האינדיבידואליסטית – על ידי שמירת הגבולות כדי שלא "ייהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקודש" (ח', י"ט). אהרון, בהדלקת המנורה בצורה הנכונה, משרת את המגמה ההפוכה.

ההקבלה בין העם לבין אהרון: מסכמת הרבנית רימון ואומרת, שבספר שמות משה מצטווה על בניית המשכן ועל עבודתו, וממבט ראשון נראה שעם ישראל אינו ממלא חלק בכך. אולם, בפרשיית שמן המאור והמנורה מתגלה כי גם לעם יש חלק בעבודות המשכן, וחלקו הוא אף לדורות ולא חד פעמי כשל משה. במקביל לכך, בספר במדבר העם חוגג את חנוכת המשכן על ידי הקרבת קרבנות נדבה, וממבט ראשון נראה לאהרון אין חלק בחנוכת המשכן על ידי העם. אולם, גם כאן פרשיית השמן והמנורה משנה את התמונה, ואהרון מהווה חלק מן העם על ידי הדלקת הנרות; יתר על כן - הדלקת הנרות חנוכת הנשיאים היא חד פעמית, וההדלקה תהיה לדורות.